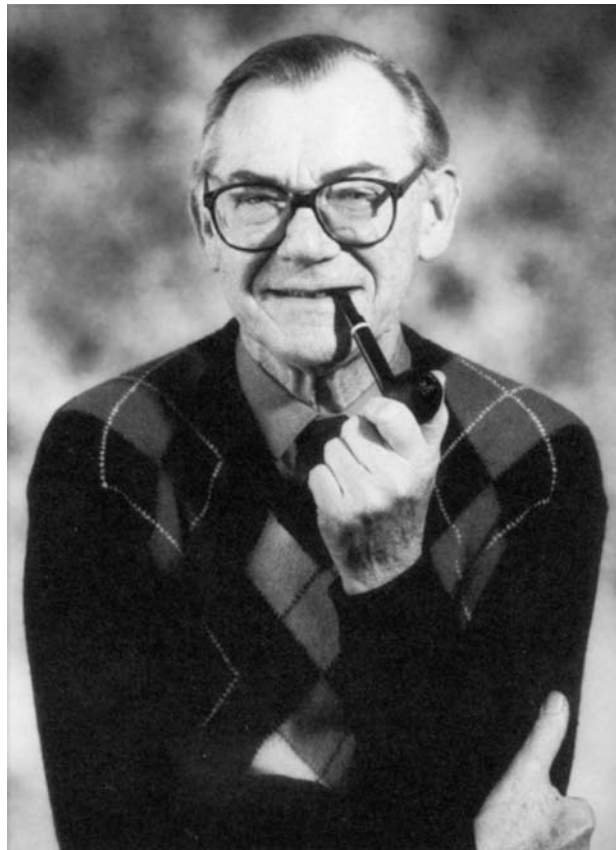

Ole Berthelsen

24. marts 1919 – 19. maj 2003

Ole Berthelsen blev født den 24. marts 1919 i Nørresundby som søn af maskinmester Bernhard Aage Berthelsen og hustru Mette Marie, født Bentsen.

Han blev student fra Marselisborg Gymnasium i 1938 og påbegyndte samme år studiet til den Naturvidenskabelige Skoleembedseksamen ved Københavns Universitet med geologi som hovedfag.

I 1938 var geologi et meget lille fag i Danmark, der var kun to små geologiske institutioner, Universitetets Mineralogisk-geologiske Institut og Museum og Danmarks Geologiske Undersøgelse (DGU). Desuden var faget repræsenteret på Polyteknisk Lærestalt og Landbohøjskolen. Kun en geolog var ansat i erhvervslivet, nemlig i Kryolitselskabet Øresund A/S. Antallet af geologistuderende var tilsvarende lavt med en tilgang på ingen eller højst et par nye studenter om året.

Det lille geologiske miljø var opdelt i en Museums- og en DGU-gruppe, som ikke havde meget samarbej-

de. Studenterne blev tidligt i studierne knyttet til den ene eller den anden af de to grupper, idet de fleste fik timelønnet arbejde på Museet eller på DGU. Mange kom aldrig ud af den gruppe, de var havnet i, men blev efter den afsluttende eksamen sluset ind i en stilling ved den pågældende institution, hvor de forblev resten af deres professionelle liv.

Sådan gik det Ole Berthelsen. Han blev tidligt i studiet tilknyttet en af DGU's vigtigste funktioner, Borearkivet, der er Danmarks centrale register for geologiske data, og blev involveret i både det praktisk orienterede arbejde og i forskningen. Efter afsluttende eksamen i 1946 fortsatte han i en timelønnet stilling ved DGU, blev i 1949 ansat som videnskabelig assistent, i 1952 forfremmet til afdelingsgeolog og i 1961 til statsgeolog og leder af Borearkivet. I 1965 blev han direktør for institutionen, et embede han beklædte til pensioneringen i 1983.

Han blev allerede i studietiden interesseret i bryo-

zoerne fra de danske aflejringer fra Danien-tiden. Før ham havde få beskæftiget sig med den meget komplicerede og artsrige bryozofauna, og store dele af den var helt ubeskrevet. Hans første undersøgelser vedrørte udbredelsen af en enkelt art og fik som resultat at bryozoaer kan anvendes i udredningen af aflejringerenes stratigrafi. I disputatsen fra 1962 beskrev han 117 arter, heraf 42 nye, af de cheilostome bryozoaer i Danien-aflejringerne og behandlede Danienaflejringerenes stratigrafi og Danienhavets palæoøkologiske forhold, såsom vanddybde, temperatur og saltholdighed (Cheilostome Bryozoa in the Danien deposits of east Denmark, DGU II Rk. nr. 83). Afhandlingen fik stor betydning for danske, tyske, engelske og amerikanske forskere, som arbejdede videre på det grundlag, han havde skabt. Ole Berthelsen fortsatte bryozoaundersøgelserne, men måtte træffe den tunge beslutning at indstille sin egen forskning, da han blev udnævnt til direktør. Han håbede dog at kunne vende tilbage til bryozoaerne og indrettede en 'hule' på DGU, hvor det store forskningsmateriale fortsat var tilgængeligt.

For at forstå hvorfor Ole Berthelsens måtte foretage det valg, er det nødvendigt at se på, hvad det var for en institution, som han blev direktør for i 1965. DGU blev oprettet i 1888 med det hovedformål at foretage en geologisk kortlægning af Danmark, hvilket man regnede med kunne ske i løbet af en kortere år-række. Det gik også stærkt i de første år, ikke mindst fordi den lille stab begyndte med kortblade med meget vand på. Men kortlægningen skred langsommere og langsommere frem og er som bekendt endnu ikke afsluttet. En årsag hertil er at DGU med tiden fik pålagt en række nye opgaver, deriblandt mergelundersøgelser i 1911 (indtil 1951), oprettelse af Borearkivet i 1926 i konsekvens af en ny vandforsyningslov, og arbejde foranlediget af råstofloven af 1932 i konsekvens af den påbegyndte eftersøgning af forekomster af olie, gas og salt i den danske undergrund. Brunkul blev en særlig opgave med tre større kampagner mellem 1921 og 1963. Men staben voksede ikke tilsvarende. Den bestod af syv personer i 1898 og af elleve i 1938. Derefter skete en beskeden vækst i stillinger og bevillinger, men i 1965 var DGU stadig en lille stillestående og indadvendt institution med ca. 50 ansatte. Set udefra var det et sted, hvor man hyggede sig. Den nye direktør kendte selvsagt institutionen godt indefra og vidste at det ville blive en fuldtidsopgave at bringe den på niveau med de bedste tilsvarende institutioner i andre lande og i øvrigt også med niveauet andre steder i Danmark. Der var meget at skabe orden i og sætte gang i, og han tog hårdt fat. Den voksende institution var spredt på flere adresser og havde dårlige arbejdsforhold. Efter en sej kamp

lykkedes det i 1969 Berthelsen at samle DGU i lejede lokaler på Thoravej.

Ole Berthelsen forstod tidligere end de fleste andre danske geologer at der i samfundet var et stort behov for geologisk viden, og at DGU var den institution, som kunne levere den viden. Han erkendte at han var placeret i en nøgleposition og at han måtte sætte alle sine kræfter ind på at løfte opgaven.

Som leder af borearkivet havde han stået for en styrkelse af udforskningen af grundvandet og deltaget i videnskabelige og praktiske projekter, som førte til en forbedret vandforsyning mange steder i landet. Hans tid i borearkivet gav ham også stor generel viden om vandforsyningsforhold. Han var med til at igangsætte UNESCO's Internationale Hydrologiske Dekade i Danmark og blev formand for nationalkomiteen for dekadens i 1968. Dekaden skabte opmærksomhed om Verdens vandforsyningsproblemer og om nødvendigheden af øget forskning på området. Han var en af initiativtagerne til oprettelsen af en Nordisk Maringeologisk Kommission, som han blev formand for i 1968. Han tog dette initiativ, fordi han forudså at der ville blive behov for en maringeologisk indsats, bl.a. med henblik på indvindingen af havbundens råstoffer og på de forventede store anlægsarbejder i søterritoriet.

Ole Berthelsen havde også blik for vigtigheden af at inddrage geologien i belysningen af et samfundsanliggende, som kom i fokus i begyndelsen af 1970'erne under overskriften forurening og ressourceudtømming. Han tog aktivt del i Forureningsrådets arbejde i 1970 og var medlem af de arbejdsgrupper, som så på vandforsyning, vandforurening og råstofindvinding, og som skabte grundlaget for de følgende års kraftige udvikling inden for hydrogeologien og råstofgeologien. Han blev formand for råstofrådet, som var et af resultaterne af dette arbejde. Forureningsrådets anbefalinger blev fulgt op af en omfattende lovgivning. Miljøministeriet blev oprettet i 1975, og DGU, som hidtil havde hørt under Ministeriet for offentlige arbejder, blev overflyttet hertil. DGU fik derved den centrale placering, som Ole Berthelsen havde haft for øje, og fik overdraget vigtige opgaver i forbindelse med udarbejdelsen og administrationen af de nye miljø-, planlægnings- og råstoflove. DGU blev på flere områder en del af tilsynsmyndigheden og den institution, som samlede viden om de forskellige områder, bl.a. i kraft af at indberetninger om aktiviteterne skulle afleveres til DGU.

Samtidig med denne nærmest eksplosive udvikling på miljøområdet foregik en omfattende eftersøgning af olie, gas og salt til lands og til havs. Det første fund af olie i den danske del af Nordsøen skete i 1971, hvilket resulterede i en ny undergrundslov og nye

opgaver til DGU. Ole Berthelsen var drivkraften i udviklingen af de geologiske bidrag til udforskningen og forvaltningen af olie- og gasudvindingen og blev medlem af den første bestyrelse for A/S Dansk Olie og Naturgas (DONG).

Ole Berthelsen var bevidst om, at skulle DGU magte at løse alle disse og kommende opgaver på forsvarlig måde, måtte den faglige udvikling og den dertil knyttede forskning plejes og styrkes. Dette lykkedes i betydelig grad. Det er ikke mindst hans fortjeneste at geologien og DGU har fået en så stærk samfundsmæssig placering, og at DGU er blevet en stor moderne sektorforskningsinstitution, som havde mere end 200 ansatte, da han gik på pension i 1983.

Som pensionist genoptog Ole Berthelsen forskningen. Det blev ikke bryozoen, som han var kommet for langt væk fra, men han udarbejdede to meget læseværdige geologiske egnsbeskrivelser, den ene af barndomsområdet ved Ålborg (1987), den anden af det nordlige Sokkelund Herred, dvs. det nordlige Københavnsområde (1995), hvor han tilbragte sit voksenliv.

Ole Berthelsen udstrålede en ligefrem og venlig autoritet og jysk lune, og han kommunikerede lige godt med ministre, departementschefer, politikere, brøndborere, stenfiskere, de landmænd, på hvis marker, der blev foretaget prøveboringer, osv. Jeg har førstehåndsviden om det, fordi jeg i en periode var ansat som leder af en af DGUs afdelinger og sammen med ham deltog i møder og rejser. Jeg oplevede at han blev værdsat og respekteret i alle kredse; også fordi han kunne lette en vanskelig forhandlingssituation med en kvik eller lun bemærkning.

Han var en god og respekteret leder af DGU. Det kan jeg også give min personlige vurdering af, fordi jeg under nogle af hans efterhånden langvarige sygdomsperioder var konstitueret som direktør og sidende i hans stol fik hans hverdag tæt ind på livet. Han havde overblik og orden i alle forhold og var meget afholdt for sin ledelsesstil. Han interesserede sig for sine medarbejdere og var god til at lytte til deres forslag og bekymringer. Forbindelseslinien til de forskellige ministerier, myndigheder og organisationer fungerede perfekt, hvilket jeg oplevede, da det

var min opgave at forhandle DGU's kommende bevilninger, revisionen af råstofloven, og en hel del andet.

Der blev også trukket på Ole Berthelsen i kollegial og anden sammenhæng. 1957–1958 var han redaktør for og 1965–1967 formand for Dansk Geologisk Forening og 1983 formand for Vandrådet, 1965 medlem af Dansk Nationalråd for Oceanografi, 1974–1982 medlem af Naturfredningsrådet og en hel del mere. Ole Berthelsen blev indvalgt i Akademiet for de Tekniske Videnskaber i 1966 og i det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab i 1979.

I 1995 blev DGU sammenlagt med Grønlands Geologiske Undersøgelse (GGU) til Danmarks og Grønlands Geologiske Undersøgelse (GEUS), som i 2002 flyttede sammen med Københavns Universitets geologiske og geografiske institutter og Geologisk Museum i Geocenter København. Ole Berthelsens tiltræden som direktør faldt tidsmæssigt sammen med at Dispositionsplanudvalget for Københavns Universitet foreslog at DGU, GGU og Universitetsgeologien blev samlet i et Geocenter, når Polyteknisk Læreanstalt rømmede bygningerne på Øster Voldgade 10. Han deltog i drøftelserne af dette forslag, som medarbejderne på DGU ikke var begejstrede for; de indledningsvis omtalte grupperedninger eksisterede stadig. Af flere grunde nød forslaget ikke fremme den gang. Ole Berthelsen nåede dog at se forslaget realiseret. Jeg så ham sidste gang, da Geocentret blev indviet den 16. september 2002. Da var han mærket af sygdom. Han døde den 19. maj 2003.

Ole Berthelsen blev i 1946 gift med Mete-Marie, født Gregersen, som var ham en stærk støtte gennem hele livet. Hun døde i februar 2005. Der er to sønner i ægteskabet, Peter og Poul.

Betegnelsen 'den rette mand på rette tid og sted' kan ikke anvendes bedre om nogen, end om Ole Berthelsen. Han var på plads og parat, da samfundets efterspørgsel af geologisk viden udviklede sig eksplosivt i 1970'erne og fik dermed stor og blivende betydning for DGU/GEUS, og i ikke mindre grad for dansk geologi.

Henning Sørensen